

ПОЗОВНА ЗАЯВА ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Доведено, що позовна заява є юридичним фактом, у змісті позовної заяви наводяться юридичні факти та зазначаються докази, які підтверджують юридичні факти.

Ключові слова: юридичний факт, фактичний склад, позовна заява.

Доказано, что исковое заявление является юридическим фактом, в содержании искового заявления приводятся юридические факты и указываются доказательства, подтверждающие юридические факты.

Ключевые слова: юридический факт, фактический состав, исковое заявление.

The article proves the statement of claim to be a jural fact, its content cites the jural facts, averments supporting the jural facts.

Key words: jural facts, the actual corpus, the statement of claim.

Однією з основних ознак правової держави є право на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд. Адміністративні суди – це один з найбільш доступних і ефективних інститутів захисту прав, свобод та інтересів людини. Конституцією України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, які зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, у тому числі й шляхом подання до адміністративного суду позовної заяви, яка, у свою чергу, є первинним процесуальним юридичним фактом, на підставі якого суд відкриває провадження у справі.

Дослідженню позовної заяви як юридичного факту в адміністративному судочинстві увага сучасних вчених майже не приділялась, за винятком тих, які здійснювали дослідження в цьому напрямі лише опосередковано. У такому аспекті окремі наукові розробки належать вченим: В. Б. Авер'янову, І. П. Голосніченку, Р. А. Калюжному, В. К. Колпакову, О. В. Кузьменко, В. Г. Перепелюку, О. П. Рябченко, А. О. Селіванову, М. І. Цуркану та ін.

Так, Є. Г. Лук'янова зазначала, що під юридичними фактами у науці й практиці розуміють конкретні соціальні обставини (дії і події), які спричиняють, відповідно до норм права, настання певних правових наслідків – виникнення, зміну і припинення правових відносин¹. Юридичний факт – це конкретні життєві обставини у формі дії чи події, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення правовідносин, набуття певних прав і обов'язків².

Щодо юридичних фактів у судовому адміністративному процесі, то слід зазначити, що вони мають певні якості й повинні бути зафіксовані у відповідній формі, встановленій законодавством. Так, юридичні факти, наслідком яких є виникнення спору, виступають у вигляді юридичного складу, який містить матеріально-правовий характер і охоронювані правовідносини. Сукупність юридичних фактів, необхідних і достатніх для настання передбачених законом юридичних наслідків прийнято називати фактичним складом³.

Відомо, що юридичні факти виступають як підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Але для досягнення правових наслідків найчастіше недостатньо наявності одного юридичного факту. Потрібен уже не один, а декілька взаємозалежних юридичних фактів. Така сукупність юридичних фактів традиційно іменується фактичним або юридичним складом⁴.

Нині, дискусійним є питання щодо процесу накопичення елементів фактичного складу. Поширеною є думка, що накопичення елементів фактичного складу має юридичний характер, тобто поява одного елемента відкриває юридичну можливість для наступних і так далі, доки не будуть накопичені всі елементи фактичного складу⁵. У такому разі настання юридичного факту відкриває юридичну можливість настання наступного факту, всі елементи фактичного складу визнаються юридичними фактами.

Аналогічна ситуація прослідковується при поданні позову до адміністративного суду. Після настання такого юридичного факту виникають правовідносини між позивачем та судом. Проте для настання правовідносин між позивачем та відповідачем недостатньо лише цього юридичного факту. У такому разі необхідно, щоб утворився фактичний склад із двох юридичних фактів. Перший – подана до суду позовна заява, другий – постановлення судом ухвали про відкриття провадження у справі.

Нині точаться термінологічні дискусії щодо назви документа, яким особи звертаються до суду: позов, скарга чи заява⁶. Так, В. С. Стефанюк доводив необхідність використання терміна «заява», мотивуючи, зокрема, тим, що такою є форма звернення до Європейського Суду з прав людини, а також нейтральним, порівняно із терміном «адміністративний позов», змістом. Відстоюючи точку зору про необхідність запровадження в адміністративній справі адміністративної скарги, окремі автори наголошували на специфіці адміністративного права у регулюванні суспільних відносин, що виявляється в імперативному методі регулювання, тобто односторонньому волевиявленні носія владних повноважень. Відповідно до цього скаргу визнано дієвим засобом захисту особистих прав громадян від незаконно вчинених дій чи винесеного адміністративного акта, які порушили права та законні інтереси окремої особи⁷.

Кодекс адміністративного судочинства України застосовує термін «адміністративний позов» як звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах (п. 6 ч. 1 ст. 3).

В. К. Колпаков та В. В. Гордєєв, у свою чергу, в монографії «Докази та доказування в адміністративному судочинстві» зауважили, що дотримання форми звернення до суду викликає деякі труднощі, пов'язані з тим, що Кодекс адміністративного судочинства України та виборчі закони містять різні терміни для означення процесуальної форми звернення учасників виборчого процесу до суду для захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС) встановлює, що звернення до адміністративного суду здійснюється у формі позовної заяви, а виборчими законами – у формі скарги. Із законодавства вбачається, що зазначені норми містять різні вимоги до процесуальних актів, на підставі яких відкривається провадження у справі. Це пов'язано з тим, що ст. 107 Закону України «Про вибори народних депутатів України» встановлювала форму та зміст скарги, яка може подаватися як до виборчої комісії, так і до суду, тоді як ст. 106 Кодексу адміністративного судочинства України встановлює вимоги до позовної заяви, що може подаватися

виключно до суду. Подвійність суб'єктів розгляду звернень (скарг, позовних заяв), пов'язаних з виборами, і стала джерелом юридичних колізій. На їх думку, для вирішення цієї проблеми слід привести у відповідність норми Закону України «Про вибори народних депутатів України» до норм Кодексу адміністративного судочинства України, встановивши форму звернення до суду – позовну заяву⁸.

Деякі дослідники обстоюють теорію двох понять позову – у процесуальному та матеріально-правовому значеннях, тобто розуміють позов як категорію, притаманну двом галузям права – матеріальному і процесуальному. Позов у матеріально-правовому значенні розуміється як суб'єктивне право, благо, яке захищається судом. Позов у процесуальному сенсі – це звернена до суду вимога про захист суб'єктивного права та охоронюваного законом інтересу.

Підтримуємо представників другого напрямку, які розглядають позов як єдине поняття, що поєднує у собі матеріально-правову та процесуальну сторони. На їх думку, суд має справу тільки з одним поняттям позову та подає у своєму рішенні одну відповідь щодо заявленого позову. Надаючи відповідь на матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, суд тим самим дає відповідь і на звернення позивача до суду за захистом свого права⁹.

Представники третьої точки зору трактують позов як суто процесуальну категорію, самостійний інститут цивільного процесуального права¹⁰. Ще інша група учених розглядає зміст позову як матеріально-правову конструкцію, що втілює матеріально-правову вимогу позивача до відповідача¹¹.

Адміністративний позов подається до адміністративного суду в формі письмової позовної заяви особисто позивачем або його представником. Позовна заява може бути надіслана до адміністративного суду поштою. Письмова позовна заява може бути складена шляхом заповнення бланка позовної заяви, наданого судом.

Стаття 106 КАС України містить вимоги до позовної заяви. У позовній заяві зазначаються такі дані:

1) Найменування адміністративного суду, до якого подається позовна заява.

Вважаємо, щодо вказаної вимоги для правильного визначення назви суду слід керуватися указами Президента України «Про Мережу та кількісний склад суддів місцевих судів» від 20 серпня 2001 р. та «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів» від 16 листопада 2004 р.

2) Ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є.

Відповідно до вказаної вимоги закону в позовній заяві слід зазначити прізвище, ім'я, по батькові позивача – фізичної особи або повне найменування позивача – юридичної особи чи органу, поштову адресу, а також номер телефону, факсу тощо, адресу електронної пошти, якщо такі є. Зазначені вимоги до позовної заяви створені для перевірки судом правильності визначення підсудності справи, для направлення позивачеві передбаченої процесуальним законодавством кореспонденції, а номери засобів зв'язку чи адреса електронної пошти можуть бути потрібні для здійснення термінових викликів чи повідомлень.

3) Ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі відомі.

Відповідно до вказаної вимоги закону в позовній заяві слід зазначити прізви-

ще, ім'я, по батькові відповідача – фізичної особи або повне найменування відповідача – юридичної особи чи органу, поштову адресу, а також номер телефону, факсу тощо, адресу електронної пошти, якщо такі відомі. Зазначені вимоги до позовної заяви створені для перевірки правильності визначення підсудності справи, направлення відповідачеві передбаченої процесуальним законодавством кореспонденції, а номери засобів зв'язку чи адреса електронної пошти можуть бути потрібні для здійснення термінових викликів чи повідомлень.

Зауважимо, суб'єкту владних повноважень текст повістки надсилається електронною поштою (факсимільним повідомленням) на адресу електронної пошти або на номер факсу (телефаксу), які містяться у Єдиній базі даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень повинен за допомогою електронної пошти (факсу, телефону) негайно підтвердити суду про отримання тексту повістки. Текст такого підтвердження роздруковується, а телефонне підтвердження записується відповідним працівником апарату суду і приєднується секретарем судового засідання до справи. Таке підтвердження є достатнім доказом належності повідомлення суб'єкта владних повноважень про дату, час і місце судового розгляду. Якщо протягом двох робочих днів з дня направлення тексту повістки підтвердження від суб'єкта владних повноважень не надійшло, секретар судового засідання складає про це довідку, що приєднується до справи і є достатнім доказом належності повідомлення суб'єкта владних повноважень про дату, час і місце судового розгляду.

Одночасно з надсиланням тексту повістки суд, у разі якщо справа розглядається за місцезнаходженням суб'єкта владних повноважень, повідомляє суб'єкта владних повноважень про наявні у нього матеріали, які підлягають врученню йому як стороні, та про можливість їх отримання лише безпосередньо у суді.

Зазначений порядок може бути застосовано також щодо особи, яка бере участь у справі, незалежно від того, чи є вона суб'єктом владних повноважень, у разі, якщо вона зазначила адресу своєї електронної пошти (номер факсу, телефаксу) і не висловила заперечень проти її використання для одержання текстів судових рішень та інших документів.

4) Зміст позовних вимог згідно з частинами 4 і 5 ст. 105 КАС України і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів – зміст позовних вимог щодо кожного з відповідачів.

Зміст позовних вимог такий: скасування або визнання нечинним рішення відповідача – суб'єкта владних повноважень повністю чи окремих його положень; зобов'язання відповідача – суб'єкта владних повноважень прийняти рішення або вчинити певні дії; зобов'язання відповідача – суб'єкта владних повноважень утриматися від вчинення певних дій; стягнення з відповідача – суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю; виконання зупиненої чи невчиненої дії; встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень; примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Адміністративний позов суб'єкта владних повноважень може містити інші вимоги у випадках, встановлених законом.

Позивач повинен описати у позовній заяві обставини, за яких відбулося порушення його прав, свобод чи інтересів з посиланням на докази, про які йому відо-

мо і які можуть бути використані судом для ухвалення законного рішення у справі.

Вважаємо, позивач повинен навести юридичні факти, що призвели до виникнення спірних правовідносин, та зазначити докази, які підтверджують певні юридичні факти.

5) У разі необхідності – клопотання про звільнення від сплати судового збору; про звільнення від оплати правової допомоги і забезпечення надання правової допомоги, якщо відповідний орган відмовив особі у забезпеченні правової допомоги; про призначення судової експертизи; про витребування доказів; про виклик свідків тощо.

Зауважимо, Кодекс адміністративного судочинства України встановлює правило, згідно з яким особам, які беруть участь у справі, надано право заявляти клопотання (п. 3 ч. 3 ст. 49), які також за певних умов можуть бути юридичними фактами.

Щодо клопотання про звільнення від сплати судового збору, то основним нормативним актом, який передбачає підстави звільнення від сплати судового збору є Закон України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року.

Зазначимо, що 2 червня 2011 р. прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу», який визначає основні засади надання безоплатної правової допомоги та повинен враховуватися при заявленні відповідного клопотання.

Що ж до можливого клопотання про виклик свідків, то нагадуємо, що свідок викликається в судові засідання з ініціативи суду або осіб, які беруть участь у справі. Указане правило зумовлене принципом офіційного з'ясування обставин адміністративної справи¹². Особа, яка бере участь у справі, заявляючи клопотання про виклик свідка, повинна зазначити його ім'я, місце проживання (перебування), роботи чи служби й обставини, щодо яких він може дати показання (ч. 4 ст. 65 КАС України).

Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу (ч. 1 ст. 81 КАС України).

Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд призначити експертизу і доручити її проведення відповідній експертній установі або конкретному експерту. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості (ч. 3 ст. 81 КАС України).

Якщо особа, яка бере участь у справі, не може самостійно надати докази, то вона повинна зазначити причини, через які ці докази не можуть бути надані, та повідомити, де вони знаходяться чи можуть знаходитися. Суд сприяє в реалізації цього обов'язку і витребує необхідні докази (ч. 3 ст. 71 КАС України).

б) Перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

На підтвердження обставин, якими обґрунтовуються позовні вимоги, позивач надає докази, а в разі неможливості – зазначає докази, які не може самостійно надати, із зазначенням причин неможливості подання таких доказів.

До позовної заяви додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, крім випадків подання адміністративного позову суб'єктом владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень при поданні адміністративного позову зобов'язаний додати до позовної

заяви доказ надіслання рекомендованим листом з повідомленням про вручення відповідачу і третім особам копії позовної заяви та доданих до неї документів. До позовної заяви додається також документ про сплату судового збору, крім випадків, коли його не належить сплачувати.

Позовна заява підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її підписання. Якщо позовна заява подається представником, то у ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. Одночасно з позовною заявою подається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника.

На прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви (ч. 3 ст. 105 КАС України).

Вважаємо, працівник апарату суду може надати позивачеві допомогу лише технічного характеру, а саме: розміщення на інформаційному стенді бланка позовної заяви, реквізитів для сплати судового збору; попередня консультація щодо окремих процесуальних аспектів форми та змісту позовної заяви. Однак службовець не повинен давати роз'яснення щодо суті спору та сам складати позовну заяву¹³.

Так, відповідно до п.15 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ», судам слід враховувати, що за змістом ч. 2 ст. 105 КАС України на прохання позивача службовцем апарату місцевого адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви лише в частині роз'яснення вимог щодо відповідності позовної заяви положенням статей 105, 106 цього Кодексу, а не щодо її змісту, обґрунтування чи виготовлення (друкування).

У теорії адміністративного процесу розрізняють такі елементи позову: підстава, предмет і зміст позову.

Підстава позову – це обставини та норми права, з якими позивач обґрунтовує свої вимоги. Повнота позовної заяви залежить від викладення обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, зазначення норми права та юридичних фактів, з наявністю або відсутністю яких закон пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин. Підстава позову сприяє встановленню спірних правовідносин.

Предметом позову є певна матеріально-правова вимога позивача до відповідача, те, на що спрямований адміністративний позов і з приводу чого він подається.

Правильне визначення предмета позову має важливе практичне значення, оскільки предмет позову визначає суть вимоги, на яку суд повинен дати відповідь у своєму рішенні. За предметом позову визначається підвідомчість даної справи, проводиться класифікація на окремі категорії справ тощо.

Зміст позову – це вказана у позовній заяві форма (спосіб) захисту, тобто те, що позивач просить від суду. Зміст позову знайшов і своє законодавче закріплення у ч. 3 ст. 105 КАС України.

Наголосимо, що предмет і підстава адміністративного позову мають важливе процесуальне значення, адже відповідно до п. 5 ч. 3 ст. 108 КАС України позовна заява повертається позивачеві, якщо у провадженні цього або іншого адміністративного суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав¹⁴.

У теорії та практиці адміністративного судочинства прийнято розмежовувати поняття позову та позовної заяви. Так, вважається, що позовна заява – це

зовнішня форма вираження позову. Одна із функцій позовної заяви як форми позову в тому, щоб довести до відома суду, учасників адміністративного процесу вимоги позивача, який звертається до суду.

Відмінність позову від позовної заяви виявляється у таких окремих інститутах адміністративного судочинства: відмова від позову, визнання позову, його забезпечення тощо, але залишення позовної заяви без руху, її повернення тощо¹⁵.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 112 КАС України позивач може відмовитися від адміністративного позову повністю або частково, а відповідач — визнати адміністративний позов повністю або частково.

Проте відповідно до ст. 108 КАС України у зв'язку із недодержанням відповідних вимог без руху залишається позовна заява, а не позов.

Позовна заява традиційно складається з чотирьох частин: вступна, описова, мотивувальна та прохальна.

У вступній частині позовної заяви у правому верхньому куті зазначаються найменування адміністративного суду, до якого подається позовна заява; ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі відомі.

Описова частина позовної заяви починається із назви документа, який подається до адміністративного суду, наприклад, «Позовна заява про скасування рішення суб'єкта владних повноважень».

В описовій частині позовної заяви містяться такі елементи позову, як підстава, тобто: а) фактичні обставини публічно-правового спору та юридичні факти, з наявністю або відсутністю яких закон пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин; б) норми матеріального права, які підтверджують повноваження та правове становище учасників такого спору.

У мотивувальній частині позовної заяви позивач наводить обґрунтування своєї правової позиції, вимог до відповідача. У цій частині позивач посилається на конкретні фактичні обставини справи, юридичні факти та конкретні норми матеріального права, які, на його думку, порушені відповідачем.

Прохальна частина позовної заяви відтворює зміст позову і містить у собі звернене до адміністративного суду прохання позивача про вчинення судом відповідного способу судового захисту його прав, свобод та інтересів¹⁶.

Отже, накопичення елементів фактичного складу може мати юридичний характер, тобто поява одного елемента відкриває юридичну можливість для наступних і так далі, доки не будуть накопичені всі елементи фактичного складу.

Така ситуація прослідковується при поданні позову до адміністративного суду. Після настання такого юридичного факту виникають правовідносини між позивачем та судом. Проте для настання правовідносин між позивачем та відповідачем недостатньо лише цього юридичного факту. В такому разі необхідно, щоб утворився фактичний склад із двох юридичних фактів. Перший – подана до суду позовна заява, другий – постановлення судом ухвали про відкриття провадження у справі.

Позивач повинен навести у позовній заяві юридичні факти, що призвели до виникнення спірних правовідносин та зазначити докази, які підтверджують юридичні факти.

1. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – М. : НОРМА, 2000. – С. 88.
2. Гордеев В. В. Юридичні факти : [Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 10 т.] // Адміністративно-правове забезпечення поліцейської діяльності – К.: Атіка, 2011. – Т. 7. – С. 1071.
3. Гордеев В. В. Поняття і зміст фактичного складу // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць. Вип. 597: Правознавство. – Чернівці: ЧНУ, 2011. – С. 48.
4. *Общая* теория государства и права : В 2-х т. / Под ред. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало, 1998. – Т. 2 : Теория права. – С. 292.
5. *Июффе* О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. – Л. : ЛГУ, 1949. – С. 235.
6. *Стефанюк* В. С. Судовий адміністративний процес : Монографія. – Харків : Фірма «Консум», 2003. – С. 261-268;
7. *Зайцев* И. М. Функции иска в судопроизводстве // Государство и право. – 1996. – № 7. – С. 16-18.
8. *Бородин* И. Про сутність адміністративної юстиції // Право України. – 2000. – № 2. – С. 16.
9. *Колпаков* В. К., *Гордеев* В. В. Докази та доказування в адміністративному судочинстві : Монографія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – С. 33.
10. *Клейнман* А. Ф. Советский гражданский процесс. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1954. – С. 147;
11. *Добровольский* А. А., *Иванова* С.А. Основные проблемы исковой формы защиты права. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – С. 18-19.
12. *Комиссаров* К. И. Право на иск и прекращение производства по гражданскому делу (некоторые вопросы) // Сб. уч. тр. Свердловск. юрид. ин-та. – Свердловск, 1969. – Вып. 9. – С. 160.
13. *Латин* Б. Ч. Гражданско-процессуальный аспект применения права // Правоведение. – 1980. – № 2. – С. 61, 64.
14. *Гордеев* В.В. Офіційне з'ясування всіх обставин в адміністративній справі // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2010. – № 4. – С. 32.
15. *Колпаков* В. К. Настільна книга професійного судді при розгляді адміністративних справ: Науково-практичний посібник для судді / В. К. Колпаков, В. В. Гордеев– Х. : Харків юридичний, 2011. – 480 с.
16. *Колпаков* В. К., *Гордеев* В. В. Теорія і практика адміністративного судочинства : [Монографія].– Чернівці : Місто, 2011. – С. 182.
17. *Гордеев* В. В. Звернення до суду та відкриття провадження в адміністративній справі : [Методичні рекомендації]. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – С. 15.
18. *Колпаков* В. К., *Гордеев* В. В. Позов в адміністративному судочинстві: поняття, сутність та ознаки // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2010. – № 2. – С. 70.